

Г. О. Бандура, канд. філол. наук, доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ
yurii0901@i.ua

ШЕВЧЕНКІАНА НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ "СУЧАСНІСТЬ"

У статті зроблено огляд публікацій журналу "Сучасність", присвячених життю і творчості Т. Шевченка й виразно опозиційних щодо заідеологізованого радянського шевченкознавства.

Літературознавчий аспект досліджень художньої спадщини Т. Шевченка представлений статтями О. Ільницького, Б. Кравціва та ін., мистецтвознавчий – В. Ревуцького, І. Фізера та ін., перекладознавчий – О. Кравченюка, Б. Кравціва та ін., контактено-генетичний і типологічний – П. Одарченка, Ю. Луцького.

Журнал охоче публікував статті зарубіжних шевченкознавців, зокрема 3. Маркєвіча, Є. Єнджєєвіча.

У рубриках "Критика і бібліографія", "Рецензії, критика", "Рецензії, анотації" редакція систематично аналізувала нові шевченкознавчі видання (відгуки Т. Каршишової, Д. Чуба та ін.).

Ключові слова: шевченкознавство, еміграція, літературний процес, журнал, стаття.

Вагомий внесок у розвиток шевченкознавства зробили еміграційні дослідники творчості поета, зокрема Л. Білецький, М. Глобенко, Г. Грабович, П. Зайцев, В. Петров, О. Пріцак, С. Смаль-Стоцький, І. Фізер, Д. Чижевський, Ю. Шевельов (Шерех), В. Янів та багато інших. Їхні праці друкували знані наукові центри еміграції – Український Науковий Інститут у Варшаві, XXV том "Праць" якого містив монографію С. Смаль-Стоцького "Шевченко. Інтерпретації" (1934), Українська вільна академія наук (ВУАН), що опублікувала дослідження Л. Білецького "Віруючий Шевченко" (Вінніпег, 1949), Наукове товариство імені Шевченка (НТШ), у "Записках" якого побачила світ розвідка М. Глобенка "1845 рік у творчості Шевченка" (Праці філологічної секції, 1958, т. 167), Канадський інститут українських студій, що випустив монографію Л. Плюща "Екзод Тараса Шевченка. Навколо «Москалевої криниці...»" (Едмонтон, 1986).

Шевченкознавчі праці охоче друкували еміграційні видавництва та часописи, як от нью-йоркське видавництво "Пролог" ("есеї" В. Барки "Правда Кобзаря", 1961) чи варшавський часопис "Ми" (стаття П. Зайцева "Як творив Шевченко", 1939, № 3–4, 5–6). Однак їхня діяльність у цій сфері ще не набула належного висвітлення. Мета цієї статті – проаналізувати шевченкознавчі праці, опубліковані в журналі "Сучасність".

Виникнення еміграції, поразка національно-визвольних змагань 1917–1921 років актуалізували необхідність розбудови за межами втраченої батьківщини духовної України. І зброєю у змаганні за неї мала стати національне мистецтво, центральне місце в якому посідала постать Т. Шевченка – не лише поета й художника, а й за усталеною сьогодні думкою – пророка, мислителя, борця за духовно-національне, державно-політичне відродження України. Недаремно Є. Маланюк нагадував своїм співвітчизникам-вигнанцям, що "сливе єдиною "військовою силою", єдиною справді "атомовою бомбою" їхньої "фізично беззбройної і безборонної" Батьківщини є "Кобзар" [Маланюк, 1997, с. 166].

Тож закономірно, що до постаті Т. Шевченка, його творів постійно зверталася еміграційна періодика, зокрема один з найавторитетніших журналів післявоєнних десятиліть "Сучасність". Найбільш широко Т. Шевченко представлений у його п'ятому номері за 1989 р., повністю присвяченому 175-річчю з дня народження поета. Він відкривається чи не єдиним уміщеним тут за 1961–1991 рр. твором самого поета – "подражанієм" "Ісаїя. Глава 35" і містить низку поезій українських авторів XIX–XX ст. Серед них – його сучасники (П. Куліш) та наступники, що представляють обидва крила літератури – як еміграційне: Б. Лепкий, Є. Маланюк, О. Стефанович, так і "материкове": І. Драч, І. Калинець, Л. Костенко, І Римарук.

Наявність авторів з радянської України вочевидь свідчила про обнадійливі зміни, пов'язані з новою кремлівською політикою "гласності", бо в попередні роки з ідеологічно ворожої батьківщини редколегія друкувала матеріали вкрай обмежено: можна згадати лише дві публікації І. Дзюби – "Шевченко і Петєфі", де з'ясовується, що спільне у творчості

цих двох видатних представників "не єдинокровних і не «єдиновірних»" [Дзюба, 1967, с. 53] народів зумовлене єдиним джерелом – "любов'ю до Вітчизни" [Дзюба, 1967, с. 73], та "Шевченко і Хомяков", в якій протиставно розкривалися світоглядні позиції "слов'янофіла" і "панрусиста" О. Хомякова, "предтечі пізнішого російського неонаціоналізму і імперіалізму" [Дзюба, 1970, с. 77], і Т. Шевченка, "всі помисли" якого "були – про загибель, про смерть російського царизму та його імперії" [Дзюба, 1970, с. 78], а також, очевидно, самвидавну статтю В. Чорновола (друк її редакція завершує попередженням: "Кінець статті В. Чорновола так пошкоджений, що відчитати його не було можливості" [Чорновіл, 1972, с. 41]) "Слово про Кобзаря", що висвітлювала погляди на творчість Т. Шевченка напівреабілітованого радянським літературознавством Б. Грінченка, ще донедавна трактованого ним, нагадує автор читачам, як "буржуазного ліберала", "зоологічного націоналіста", "обмеженого просвітянина", "ідеолога куркульства" тощо.

Основну площу номера займали біля двох десятків статей на шевченківську тематику, що знову ж таки демонстрували нерозчленованість українського літературознавства на протиставні табори: праці Г. Грабовича, О. Ільницького, М. Павлишина, О. Прищака, Б. Рубчака, Л. Рудницького, І. Фізера, Ю. Шевельова та ін. сусідять із працями М. Брайчевського, І. Дзири, І. Дзюби, М. Жулинського, Р. Іванченко, Л. Новиченка, І. Чиркова.

Матеріали про Т. Шевченка друкувалися у багатьох рубриках журналу. Найчастіше – у рубриці "Історія літератури, критика, мистецтво, культура" (1961–1972), що в різні роки мала також назву "Література і мистецтво" (1973–1984), "Література" (1985–1991). Різноманітні за своєю тематикою, вони, як і інші публікації, були єдині в несприйнятті тлумачення художньої спадщини поета заідеологізованим офіційним радянським шевченкознавством, яке, у свою чергу, праці еміграційних дослідників узагальнююче поцінювало як "буржуазно-націоналістичні фальсифікації творчості Т. Г. Шевченка", розуміючи під цим визначенням "зловмисне перекручення й спотворювання представниками бурж.-націоналістичних угруповань творчої

спадщини й світогляду письменника" [Буржуазно-націоналістичні фальсифікації..., 1978, с. 91].

Одним з таких "фальсифікаторів" у статті названо Б. Кравціва, який на сторінках журналу видрукував низку праць з аналізом стану "материкового" шевченкознавства: "Шевченкознавство в соцреалістичній дійсності" (1961, № 3), "О. Білецький про радянське шевченкознавство" (1962, № 1), "Остракізм у шевченкознавчій бібліографії" (1964, № 3), "Доля українського шевченкознавця в УРСР" (1964, № 6). У першій із них, опублікованій редакцією "До 100-ліття смерті Т. Шевченка", автор робить огляд розвитку шевченкознавства в Україні 20–50-х рр., у своїх спостереженнях і висновках активно посиляючись на "оцінки самих же таки підсовєтських дослідників і критиків", передусім О. Білецького. Він згадує доробок шевченкознавців 20-х років, підданий розгромній критиці в наступне десятиріччя (цей період, коли, на думку автора, був започаткований "всебічний розвиток наукового вивчення творчості і біографії Шевченка в усіх їхніх ділянках і аспектах", із чим солідаризуються сучасні дослідники, зокрема С. Павличко та М. Ільницький, а О. Білецький називає "періодом жорстокої внутрішньої боротьби" з його "збоченнями, ухилами, явним і прихованим шкідництвом" [Кравців, 1961, с. 3]; у "ділянці Шевченкової текстології" фіксує "повний розгاردіяш" у застосовуваних Інститутом літератури принципів; у царині "дослідів життя та творчості поета" [Кравців, 1961, с. 8] згадує, зокрема, критико-біографічний нарис Є. Кирилюка "Тарас Григорович Шевченко" (1951), де автор представив українського поета "як російського націоналіста і загальноросійського письменника, який усім зобов'язаний єдино тільки "благодотворному впливу найпередовішої російської культури і літератури" [Кравців, 1961, с. 9], навчальний посібник І. Пільгука "Тарас Шевченко – основоположник нової української літератури" (1954), високо оцінений О. Білецьким і розкритикований репресованим у 30-ті рр., але звільненим 1946 р. "видатним шевченкознавцем" М. Новицьким, який "на трьох сторінках друку навів цілий реєстр зроблених Пільгуком прикрих фактичних помилок, неправильних дат і інформацій, які

свідчать "про не зовсім сумлінне ставлення автора до фактичних даних" [Кравців, 1961, с. 10] (саме М. Новицькому присвячена стаття Б. Кравціва "Доля українського шевченкознавця в УРСР"); зупиняючись на проблемах видання документів та матеріалів про життєвий і творчий шлях поета й бібліографування шевченкіани, констатує факти "грубих фальшувань документів" ("Т. Г. Шевченко в документах та матеріалах. К., 1950) [Кравців, 1961, с. 12], неповноту й довільність представлених джерел у бібліографічному покажчику "Т. Г. Шевченко – 1814–1961" (1955), називаючи ці "бібліографічні матеріали" "глухом з бібліографії та науки взагалі" [Кравців, 1961, с. 13] тощо.

У статті "Остракізм у шевченкознавчій бібліографії" Б. Кравців пише про повну наукову неспроможність радянської бібліографії, поцінованої в постанові ЦК ВКП(б) "Про літературну критику і бібліографію" (1940) як "серйозне знаряддя пропаганди і комуністичного виховання" [Кравців, 1964, с. 62], що призвело, наприклад, до ігнорування у двотомному виданні "Т. Г. Шевченко. Бібліографія літератури про життя і творчість 1839–1959" (1963) тридцяти "українських шевченкознавців і їхніх важливіших шевченкознавчих праць" [Кравців, 1964, с. 67], зокрема Л. Білецького, М. Грушевського, В. Державина, Д. Дорошенка, С. Єфремова, П. Зайцева, Б. Лепкого, Є. Маланюка, В. Міяковського, А. Ніковського, С. Смаль-Стоцького, причому із цих тридцяти, за підрахунками автора, "вісім були знищені в 1920–30 рр., деякі були репресовані, а решта, рятуючись перед знищенням, мусіли емігрувати" [Кравців, 1964, с. 75].

Інші статті цієї рубрики засвідчують широту дослідницьких зацікавлень постаттю Т. Шевченка. Так, протягом трьох років поспіль березневі ("шевченківські") номери часопису містили публікації "Шевченківська людина" (1974), "Шевченківське життєствердження" (1976), "Ідея "праведного закону" у Шевченка" (1976) Дмитра Козія, літературознавця, редактора, педагога, із життям і працею якого "материкову" наукову спільноту познайомив М. Ільницький. Він же визначив і своєрідність його філософсько-етичного підходу "до творчості

класиків української літератури під кутом зору етосів – принципів ціннісної орієнтації, які впливають із філософської традиції та основ народного світогляду" [Гльницький М., 2008, с. 38], а сам автор категорію етосу розумів як "сукупність аксіологічних настанов, які кореняться в глибоких емоціональних шарах психіки. Етос втілюється в окреслених формах світосприймання й підходу до життєвих цінностей, зокрема до людської особи" [Козій, 1984, с. 67].

У першій із зазначених статей Д. Козій виводить поняття "шевченківська людина", для якої характерна "глибинна емоційність" [Козій, 1974, с. 3], "тривало висока наснага почуттів", що "становить ключ до розуміння" [Козій, 1974, с. 4] її, і яка "відзначається здатністю до подвигу й вольовою спрямованістю на здійснювання етичних цінностей. Цю здатність зберігає вона, не зважаючи на трагічні колізії, які випадають на її долю" [Козій, 1974, с. 4]. Ця "шевченківська людина", за автором, "втілюється в різних характерах, які, не зважаючи на всю відмінність, виявляють єдність духової структури", але найпоказовіше – у трьох жіночих постатях: наймичка Ганна (поема та повість "Наймичка"), Алкідова мати (поема "Неофіти"), Відьма (поема "Відьма") і трьох чоловічих: Варнак (поема та повість "Варнак"), батько-хуторянин та його приймак Степан, об'єднані в одній особі лицаря-хлібороба (поема "Невольник"), Прометей (не лише образ із поеми "Кавказ", а й персонажі тих творів, в яких "прометеївською мовою промовляє сам поет" – це "українське перевтілення античного Прометея") [Козій, 1974, с. 3].

До питання філософії Т. Шевченка звернувся Л. Плющ, автор знаної психолого-семіотичної монографії "Екзод Тараса Шевченка. Навколо «Москалевої криниці»" (1986), методологічно певною мірою пов'язаної, зауважував Ю. Шевельов, з тартуською структуралістською школою, працями М. Бахтіна й так званою "московською групою" В. Іванова, В. Топорова, Б. Успенського та їхніх однодумців [Шевельов, 1986, с. 13–15]. У статті «"Причинна" і деякі проблеми філософії Шевченка» він не задовольняється поглядом "офіційного радянського шевченкознавства" на "ідеологію Шевченка", згідно з яким поет "змальовується «просто» – атеїстом, революціонером-демокра-

том, інтернаціоналістом-русофілом" [Плющ, 1979, с. 8], твердить про "суттєву «непростоту» проблеми Шевченкового світогляду, його релігійних, національних, соціальних, політичних переконань", що "не зводиться до ідеології", а "складає якусь особливу, неевклідову, динамічну, несталу гармонію" [Плющ, 1979, с. 9–10], і зрештою приходить до висновку, що від початку своєї творчості поет поставив перед собою "головну проблему філософсько-поетичних пошуків": "проблему страждань людини, проблему теодицеї і діалогу з Богом", і визначив "особливості Шевченкового пошуку" – діалогізм, специфічна релігійність, відсутність мономоделі, принципова суперечливість [Плющ, 1979, с. 28].

Інші статті рубрики стосуються більш часткових питань. Скажімо, Я. Розумний, констатує в статті "Естетичні погляди Т. Шевченка на візантинізм і німецький ідеалізм", що "Естетика Тараса Шевченка – це, донині, найслабше досліджена галузь шевченкознавства", і віднаходячи причину цього "в народницькому, опісля проти народницькому, а сьогодні марксистському напрямках українського літературознавства" [Розумний, 1973, с. 52], доводив, що "Шевченко у своїх естетичних шуканнях знаходив божеське в людині й людське в Бозі", бачив красу "В Бозі, в людині, в природі", а відтак не сприймав "засади візантинізму" [Розумний, 1973, с. 69] з його "містицизмом, абстракціонізмом, схематизмом, сухістю й неприродністю" [Розумний, 1973, с. 57] і "крайнього німецького ідеалізму" [Розумний, 1973, с. 69], зокрема ідеалізму представників Мюнхенської малярської школи, т. зв. "Назореїв", які виступали проти "академічності в малярстві, не визнавали малювання з "натури", бо малярство, згідно з їхньою естетикою, має бути тільки формою для метафізичних ідей" [Розумний, 1973, с. 64–65].

У статті "Шевченко і футуристи" О. Ільницький переглядає усталений в українському літературознавстві – і дорадянському (М. Сріблянський, М. Євшан), і радянському (Я. Савченко, С. Єфремов, Л. Новиченко та ін.), та еміграційному (В. Радзівечич та ін.) – погляд на відомий літературний скандал, спровокований епатажною заявою, зробленою М. Семенком у короткій передмові до збірки своїх "поез" "Дерзання" (1914): Т. Шевченко

"під моїми ногами", "Я палю свій Кобзар", що визначило на десятиліття вперед ставлення критиків не тільки до її автора, а й до всього футуристичного руху. Знову читаючи передмову М. Семенка, він твердить, що поет-футурист "спрямовує своє вістря не проти Шевченка, а проти "примітивного" чоловіка, якому навіть і "не снилося", що таке мистецтво", тобто проти "культу пошани" Т. Шевченка і "т. зв. "щирого" українського мистецтва" [Ільницький О., 1989, с. 86]. А залучаючи до аналізу інші твори футуристів, зокрема памфлети "Реабілітація Т. Г. Шевченка" ("Нова генерація", 1928–1929) і "Повість про гірке кохання Тараса Шевченка" (1930) Гео Шкурупія, доходить висновку: "В уяві футуристів Шевченко – художник, революціонер, бунтар, рушій свого суспільства – одним словом, все, чим вони себе вважали, і ким їх ніхто не хотів визнати... І якщо вони не збиралися вчитися у нього "рими", футуристи все таки визнавали, що Шевченко – і поет, і предтеча" [Ільницький О., 1989, с. 92].

У полі зору низки дописувачів журналу – конкретні твори Т. Шевченка. Так, М. Павлишин пропонує подивитися на дві версії вірша "Лічу в неволі дні і ночі": першу – довшу, писану на засланні в Оренбурзі (1850), і другу – скорочену, створену в Петербурзі (у автора помилково вказано Нижній Новгород), крізь призму "реторики", що "може стати основою глибшого історичного розуміння літературного твору в його цілості" [Павлишин, 1984, с. 62]. Оренбурзька версія стала "відтворенням свідомості поета, якому загрожує заніміння, і під зовнішнім тиском, і під власним психічним тягарем. Це вірш болісної інтимності; написаний у відсутності реальної публіки, він дозволяє пізнішому, не очікуваному Шевченком читачеві побачити страх поета перед поетичною смертю" [Павлишин, 1984, с. 64–65]; петербурзька версія з'явилася в умовах волі, що кардинально змінило ідею твору: завершальне слово "Рушаю" умістило в "собі все, чим різниться ця версія від попередньої: мета, напрям, власне рішення йти певною дорогою – це все сконденсовано в останнім "рушаю". Ним Шевченко ставить себе перед читачами як приклад для наслідування. Поет рушає – а читачі мають йти слідом за ним" [Павлишин, 1984, с. 65]. Звідси

загальний висновок: Т. Шевченко – "в першу чергу – великий ретор, людина, спроможна, як небагато поетів, будь-де і будь-коли, міняти свідомість широкої публіки, яку ще до того він у великій мірі власним зусиллям створив" [Павлишин, 1984, с. 65–66].

Лише на основі слів Т. Шевченка із "Заповіту" "... а до того / я не знаю Бога" Л. Рудницький шукає "ключ до духового світу поета" (підзаголовок статті). Не вдовольняючись відомими коментарями їх дорадянських (о. Гавриїл Костельник, В. Щурат та ін.), еміграційних (В. Сімович, Л. Білецький, Б. Романенчук, Г. Лужницький та ін.), а тим більше радянських критиків, для яких вони є "виявом антиклерикалізму або й воюючого атеїзму поета" [Рудницький, 1989, с. 41], він висловлював переконання, що ці слова "є виявом глибокої релігійності автора. На підставі поданої інтерпретації цих слів можна сміло говорити про Шевченка як про християнського поета-містика у найкращому традиційному значенні цього слова" [Рудницький, 1989, с. 48].

Я. Розумний зупиняє свій погляд на поемі "Москалева криниця", навколо якої, твердить автор, "ведеться жива дискусія дослідників, які доходять до різноманітних висновків та тверджень, уважаючи цей твір свідомством Шевченкової релігійності, непослідовності й протиріччя його світогляду в етичному й психологічному сенсі", тож він, розглядаючи думки полемістів, пропонує свій "кут бачення цього твору, а саме, його іронічний підтекст" [Розумний, 1991, с. 25–26].

Б. Рубчак, даючи своє прочитання "Журналу" Т. Шевченка, убачає в ньому складну жанрово-стильову єдність (це і щоденник, і "експериментальна, "постмодерністична" повість", і "членування героя на "маски", "персони", «ролі» тощо) і "змушений визнати, що цей текст – високовартісний літературний твір, який творить своєрідну пару з domeжно звільненою структурою Кобзаря" [Рубчак, 1989, с. 79–80].

Місток між Т. Шевченком-поетом і Т. Шевченком-художником прокладає І. Фізер, розглядаючи на матеріалі поеми "Катерина" та однойменної картини, поем "Слепая", "Сова", "Мар'яна-черниця", "Відьма", балад "Тополя" та "Утоплена", до яких Шевченко зробив ескізи та рисунки, "проблему взаємовідношення поезії та мистецтва у його творчості". Спираючись на

психологічне поняття "ейдетичний образ" ("суб'єктивний, переважно зоровий образ, який виникає при наявності, а часто і відсутності, сенсорного збудника, як аналог до вербального зображення, під час читання, думання, уяви, слухання, мріяння, творчого, себто мистецького, та наукового процесів" [Фізер, 1989, с. 95]), він прийшов до переконання, що у свідомості митця поезія і живопис "існували комплементарно як два рівномірні і рівнозначні пошуки за однією мистецькою правдою" [Фізер, 1989, с. 101], що в Т. Шевченка "мистецький геній дорівнює його поетичному генієві, його мистецька спадщина не уступає місце його поетичній спадщині" [Фізер, 1989, с. 102].

Мистецтвознавчий аспект досліджень творчості Т. Шевченка далі розвиває Д. Даревич уже на матеріалі його графіки. Аналізуючи три офорти із серії "Живописна Україна" (1844) ("Старости", "Судна рада", "Дари в Чигирині року 1649") і три малюнки із серії "Блудний син" (1856–1857) ("У в'язниці", "Кара колодкою", "Кара шпіцрутенами"), в яких "Шевченко найсильніше висловлює критику суспільного і політичного устрою царської Росії" [Даревич, 1989, с. 188], вона висновує, що "Зображення суспільно-політичних обставин тогочасного життя, особливо у згаданих офортах і рисунках, свідчить про спільність поетичних і образотворчих задумів Шевченка – поета і мистця", що вони "ясно і сильно висвітлювали порушення особистих, громадських і національних прав українського народу" [Даревич, 1989, с. 198].

"Есей" художника Л. Гуцалюка – це враження одного митця від портрета Т. Шевченка іншого митця – Ю. Соловія. Він доволі скептично відгукується про більшість бачених ним портретів (і малярських, і скульптурних) поета, називаючи їх "літературщиною", адже "їхнє завдання – неначе бути черговою декорацією ще одного з незліченних і не надто глибоких шевченківських святкувань" [Гуцалюк, 1970, с. 55]. На цьому тлі витвір Ю. Соловія для автора є "епохальним відходом у сучасну духовність. Тут суто малярськими засобами показаний Шевченко, сприйнятний і переконливий для нинішньої людини, яка не втікає від сучасних проблем". Причому Л. Гуцалюк не

прагне коментувати "технічні засоби малювання" свого колеги, хоч і відзначає "оригінальну мистецьку концепцію" портрета, "водночас і ліричного, і бурхливо-експресивного" [Гуцалюк, 1970, с. 56], його "малярську недомовленість, відсутність зайвих деталей", дивовижний сірий, червоний та темnobрунотно-чорний "кольорит", який творить "таку могутню гармонію", бо "мистецькі твори – всупереч твердженням більшості критиків – не піддаються логічній аналізі". Тож "Соловійв Шевченко" для нього – "виключно мистецька подія", "прекрасний одуховлений портрет, сповнений великою гуманністю" [Гуцалюк, 1970, с. 57].

В. Ревуцький не претендує на першість у розробці теми "Шевченко – театральний критик" (назва статті), адже "До неї уже зверталися чільні діячі української культури від того часу, коли вперше було опубліковано "Щоденник" Тараса Шевченка", прагне лише в час, коли відзначається 175-річчя від дня його народження, нагадати читачеві про те, що "дійсно є цінним в його творчості" [Ревуцький, 1970, с. 59]. Перечитуючи єдину театральну рецензію письменника під назвою "Бенефис г-жи Пиуновой января 21 1858 г.", надруковану в газ. "Нижегородские губернские ведомости" (01.02.1858) і передруковану в газ. "Московские ведомости" (11.02.1858), театральні враження з "Щоденника" та повістей, він констатує фаховість і виваженість його спостережень над грою акторів (Т. Піунова, Є. Трусова, Є. Климовський, К. Васильєва та ін.), серед яких віддавав перевагу акторам "безпосереднього чуття, гри з майже повною відсутністю артистизму" [Ревуцький, 1970, с. 62], критичність оцінок низки п'єс драматургів ("Суд людський – суд Божий" О. Потехіна, "Мати-іспанка" М. Полевого, "Тридцять років, або Життя картяра" мелодрама В. Дюканжа) і, навпаки, позитивне ставлення до опер "Дон Жуан" В. А. Моцарта, "Вільгельм Телль" Дж. Россіні, "Роберт-диявол" Дж. Меєрбера, "Чарівний стрілець" К. М. Вебера, на підставі чого театально-критичні погляди Т. Шевченка називає "цікавим додатком до його надхненного слова та мистецько-малярської діяльності", "виявом справжнього знавця сценічного мистецтва" [Ревуцький, 1970, с. 63].

Осібну нішу посідає С. Максим'юк, досліджуючи "дуже важливу ділянку Шевченкіани – її дискографію" як потужний засіб популяризації творчості письменника, адже "платівки в культурно-виховному і пропагандивному аспекті легко можна дорівнювати друкованому слову, а в деяких випадках навіть його перевищувати, бо до слуху не потрібно освіти, слухати може навіть неграмотний" [Максим'юк, 1990, с. 60]. Спираючись на зібрання приватного американського колекціонера платівок д-ра Дж. Бергера, каталоги платівок фірм з Австро-Угорщини, Німеччини, Польщі, Сполучених Штатів Америки, Канади, власні архів і колекцію тощо, він наводить чимало цікавих фактів (скажімо, твердить, що перша платівка з піснею "Нащо мені чорні брови" у виконанні П. Гаврильцевої-Хмари була записана в 1900 році в Петербурзі, а в 1903–1904 роках М. Кропивницький записав ряд віршів поета) і пропонує для ознайомлення список з двохсот назв "різних записів пісень на слова Шевченка від 1900 до приблизно 1965 року платівок швидкістю від 74 до 82 о/хв., зроблених акустичним і електричним методом" [Максим'юк, 1990, с. 62].

Чимало уваги журнал приділяв взаємозв'язкам/контактам – опосередкованим і безпосереднім, особистим і творчим – Т. Шевченка з його попередниками, сучасниками та наступниками: Г. Сковородою, І. Котляревським, П. Кулішем, П. Грабовським, М. Драгомановим, Лесею Українкою та ін. Так, нагадує П. Одарченко, поезією Г. Сковороди Т. Шевченко захоплювався ще з дитинства, філософсько-етична система середньовічного мислителя, "його народолобство, гуманізм, волелюбність і незалежність" [Одарченко, 1975, с. 26] позначилися на багатьох творах (сатирична поема "Сон", повість "Близнецы" та ін.) письменника, який водночас критично оцінював мову творів свого попередника, котрий, як і шотландець Р. Бернс, міг би стати "поетом народним і великим", "якби його не збила з пливу латинь, а потім московщина" [Одарченко, 1975, с. 28].

Так само "В холодному непривітному Петербурзі відірваний від рідних і близьких людей Тарас Шевченко, ще будучи кріпаком, читав і перечитував "Енеїду", вивчав напам'ять окремі уривки, сміявся і плакав і думкою линував на рідну поневолену

Україну" [Одарченко, 1975, с. 31]; на смерть зачинателя нової української літератури написав елегію "На вічну пам'ять Котляревському", "висловлюючи в ній свої почуття й глибоку пошану до автора "Енеїди" [Одарченко, 1975, с. 31]; переймав від нього і "героїчні мотиви, оспівування «слави козацької»" [Одарченко, 1975, с. 32] (поема "Гайдамаки" та ін.), і бурлескний стиль, підпорядкований уже "завданням політичної сатири" [Одарченко, 1975, с. 32] (поема "Сон"). Однак у передмові до нездійсненого видання Кобзаря 1847 р. уже "критично оцінює творчість свого попередника" [Одарченко, 1975, с. 32], виступаючи не так проти нього, як проти "творів численних епігонів Котляревського з їх карикатурним зображенням народного побуту, з їх принизливою для національної гідності «малоросійщиною»" [Одарченко, 1975, с. 34]. Адже, слушно зауважує дослідник, "Котляревський і Шевченко – це два етапи в історії української літератури і в історії українського народу. Котляревський проклав шлях для Шевченка. Шевченко проклав шлях для Івана Франка, для Лесі України, Панаса Мирного, Михайла Коцюбинського та інших письменників XIX і XX століть" [Одарченко, 1975, с. 36].

Темою своєї розвідки Ю. Луцький обирає "Шевченко та Куліш", у "спокійніші 1920 роки" [Луцький, 1985, с. 15], розглядувану в Україні "безпристрасно", "методами строгої наукової аналізи" [Луцький, 1985, с. 16] (М. Могилянський, В. Петров), а в наступні десятиліття – украї заідеологізовано, оскільки на П. Куліша покладалася провина за "початок створення буржуазно-національного культу" про Шевченка та відрив його творчості від класової боротьби [Луцький, 1985, с. 15]. Автор акцентує на складності стосунків двох видатних особистостей: якщо Т. Шевченко "з великою терпеливістю та пошаною ставився до Куліша. Він відчував, що могла бути інша перспектива на майбутнє України, відмінна від його власної візії, і він, як визнання "братолюбія", був готов вислухати свого опонента, працю якого для народу він цинив дуже високо" [Луцький, 1985, с. 22], то П. Куліш, з одного боку, "знав і правильно оцінював геній Шевченка, як поета стихійного, поета народного, поета-пророка" [Луцький, 1985, с. 20], а з іншого

боку – "не захоплюється революційністю Шевченка" [Луцький, 1985, с. 18], виступає проти його "стихійності", яка "веде до анархії" [Луцький, 1985, с. 22], "боронить царицю Катерину II, яка, за його твердженням, зображена в українських піснях як "наша мати", зовсім не так, як «нам представила її полуп'яна муза Шевченка»", що викликала "обурення українського читача" [Луцький, 1985, с. 21], а "Амбіція Куліша продовжувати те, що зробив Шевченко, залишилася й мусіла залишитися нездійсненою" [Луцький, 1985, с. 23].

І все ж, на переконання автора, стосунки між Т. Шевченком і П. Кулішем треба зрозуміти "по-новому, як щось, чим багата історія нашої літератури, не як ворожнечу, яка залишила за собою негативні наслідки" [Луцький, 1985, с. 23], "В антитезі Шевченко – Куліш треба шукати того плідотворного контрасту в нашому культурному розвитку, без якого модерна плюралістична нація не може довго існувати. Як протизвагу українській стихійності треба відшукати українську раціональність і погамованість" [Луцький, 1985, с. 24].

П. Одарченко відзначає величезний вплив Т. Шевченка на світогляд і творчість П. Грабовського та Лесі Українки, які в нових історичних умовах розвивали ідеї, мотиви, образи його поезії, що він і показує на основі типологічних зіставлень. І якщо "Грабовський з повним правом міг повторити слова Шевченка: «Караюсь, мучусь, але не каюсь!»" [Одарченко, 1978, с. 25], то і Леся Українка, "Закликаючи молодь брати приклад з нього,... всім своїм життям і всіма своїми творами показала, як саме треба брати приклад з Шевченка. Леся Українка сама йшла тернистим шляхом Шевченка і закликала інших йти цим шляхом" [Одарченко, 1962, с. 30].

Журнал охоче публікував статті зарубіжних дослідників творчості Т. Шевченка. В одному з перших номерів його з'явилася стаття "Т. Шевченко на тлі польсько-українського зближення" професора Ліонського університету Зигмунта Маркевіча. Нагадуючи читачеві, що "Історія обох наших братніх народів рясніє епізодами дружньої співпраці, що скріплює серце, але вона також повна – як це звичайно між сусідами буває – Каїнових поракунків включно з кровопролиттям" [Маркевіч,

1961, с. 19], він хоче в "належному світі представити заслуги тих поляків, які, відмовившись від загальних поглядів про свою культурну вищість, не тільки простягли руку до братів-українців, але старалися передусім правильно інформувати про них своїх земляків" [Маркевіч, 1961, с. 20]. Серед багатьох них автор називає Леонарда Совінського (1831–1887), письменника, перекладача творів Т. Шевченка, засланоного до Курської губернії за участь у польському повстанні 1863–1864 рр., а перед тим студента Київського університету, під час навчання в якому зблизився з українськими колами, особливо з майбутнім професором цього навчального закладу В. Антоновичем. На смерть поета Л. Совінський відгукнувся працею "Тарас Шевченко", що містила також його переклад поеми "Гайдамаки" (1861). У ній автор називає Т. Шевченка "справжнім українським кобзарем", заявляючи: "Душа Тараса – це душа селянської громади, перейнята переконанням у правді та насиллі, роз'ятрена пристрастним жалем..." [Маркевіч, 1961, с. 29].

Інша стаття належить перу Є. Єнджеєвіча, автору відомого роману-есею про життя і творчість Т. Шевченка "Українські ночі, або Родовід генія" (1966), де велику увагу приділено контактам письменника з діячами польського національно-визвольного руху. Цього разу польський дослідник, сам добре знаний також як майстерний перекладач багатьох творів Т. Шевченка (повісті "Художник", "Музикант", "Капитанша", "Близнецы", поеми "Княжна", "Барнак" та ін.), піддав гострій критиці варшавське видання "Вибрані поезії Тараса Шевченка", яке підготував і упорядкував М. Якубец. Він твердить: у підготовці видання упорядник "Пішов по лінії найменшого опору. За вихідний пункт узяв готові і вже публіковані польські переклади. А Шевченко не мав у нас щастя до перекладачів, не натрапив на справжнього творця-філолога, що знав би добре обидві мови, пізнав глибинно його творчість, не таку просту, як то на перший погляд виглядає" [Єнджеєвіч, 1976, с. 9]. Крім того, й у "Вступі" до антології М. Якубец припустився багатьох "неточностей, зайвих спрощень, помилкових інформацій і звичайних помилок, у тому числі й мовних" [Єнджеєвіч, 1976, с. 11]. Тож свою статтю з характерною назвою "Погноблений

Шевченко" автор завершує констатацією: критикована антологія буде "мучити нас як докір сумління, доки не спроможемося на адекватний переклад і публікацію зібраних творів Тараса Шевченка" [Єнджеєвіч, 1976, с. 13]. Варто додати, що цього "докору" Є. Єнджеєвіч успішно позбувся, упорядкувавши і видавши книгу "Т. Шевченко. Вибрані поезії" (1972) з власними передмовою та перекладами низки творів поета ("Заповіт", "Розрита могила", "Холодний Яр" та ін.).

Про самого Є. Єнджеєвіча журнал опублікував дві статті. У першій з них – "Пам'яті Єжи Єнджеєвіча" – Д. Сіак підсумовує життєвий і творчий шлях багатолітнього дослідника художньої спадщини Т. Шевченка й перекладача його поезії та прози, завершуючи її сумним визнанням: "Не лише польська культура втратила свого визначного літературознавця і письменника, українська втратила великого приятеля і пропагатора. Відійшла людина, яка розуміла вагу приязні чи хоча б взаєморозуміння обох народів" [Сіак, 1976, с. 54].

У другій – "Єнджеєвіч і ми" – І. Манастирський не сприймає негативних оцінок діяльності Є. Єнджеєвіча, даних у статті Я. Гриневича "Боюся данайців навіть тоді, коли приносять дари", уміщеній у "Віснику" ООЧСУ за 1968 р. і передрукованій газетою "Народна воля" за 1976 р., вважаючи, що "Він належав до тих провідних людей обох народів, що зрозуміли вимогу доби і шукають взаємного зрозуміння й порозуміння. Він намагався з усіх сил засипати ту трагічну прірву, яку історія викопала між обома народами-сусідами, і, забуваючи взаємні кривди й болі, жалі й несправедливості, промощувати шлях до кращого майбутнього, у якому не було б можливе повторення давніх помилок і кривд" [Манастирський, 1976, с. 9].

Про переклади творів Т. Шевченка та праці дослідників в німецько- та англomовному світі писав О. Кравченко, добре знааний в еміграції бібліограф. У статті "Шевченкіяна німецькою мовою" він слабку поінформованість європейського читача щодо української літератури пов'язував як із внутрішніми чинниками ("нас не знають і не спішать пізнати, бо в більшості наших творів ми є або наслідувачами чужих, або набагато спізнюємося у формі й техніці мистецтва. Наші ж першорядні

твори є найбільш відрубними й екзотичними серед усіх мистецьких об'явів цивілізованого світу" [Кравченко, 1976, с. 59]), так й із зовнішніми ("До того ще наша бездержавність, як також постійні переслідування української культури мали безсумнівний вплив і на якість нашої літературної продукції, не говорячи вже про можливості поширення поза межами України всього, що в нашій літературі на це заслуговує" [Кравченко, 1976, с. 59]).

З огляду на історичні обставини (належність Буковини до Австро-Угорської імперії) першим західноєвропейським народом, який познайомився з творчістю Т. Шевченка, були німці. Саме в Чернівцях, де з 1875 р. діяв німецький університет, "появилася перша німецька збірка перекладів творів Шевченка, виготовлена тірольським письменником, що учителював у Чернівцях, Георгом Обрістом і опублікована в 1870 році" [Кравченко, 1976, с. 60]. Видання супроводжувалося коментарем перекладача, у якому містилися деякі біографічні дані про поета й аналіз його творчості (зокрема, відзначалося, що подібно до Г. Лонгфелло та П-Ж. Беранже, "Шевченко як поет безперервно промощував шлях емансипації нижчих класів народу своєї батьківщини. І вже цього вистачало б, щоб запевнити цьому шляхетному співцеві тривалу славу" [Кравченко, 1976, с. 61]). Важливість перекладів Г. Обріста посилювалася тією обставиною, що вони "були в свій час єдиним джерелом інформацій про поезію нашого поета за кордоном, ними користувалися німецькі літературознавці, пишучи загальні історії європейських літератур або статті про літературу окремих народів Східної Європи" [Кравченко, 1976, с. 62].

Серед багатьох інших популяризаторів творчості поета у XIX–XX ст. він виділяє Карла Еміля Францоу, для якого Т. Шевченко "є не тільки співцем свого народу, але також поетом найвищої абсолютної вартості" [Кравченко, 1976, с. 63], Вальдемара Фішера, котрий називає його "безсмертним генієм, поетом з Божої ласки" [Кравченко, 1976, с. 65], Юлію Ленгсдорф Шоерман (псевд. – Юлія Віргінія), принца Макса фон Саксена, "професора теологічного факультету при Фрібурзькому університеті, брата короля Саксонії і свояка

австрійського цісарського дому" [Кравченко, 1976, с. 68], професора Бертольда Мерівіна ("Шевченко стає співцем біди й земної нужди взагалі, його співчуття належить цілому людству") [Кравченко, 1976, с. 69], Альфреда Єнсена з його монографією "Тарас Шевченко. Життя українського поета" (1916), Вільгельма Шреммера, Франца Обермаєра ("дев'ять років волі між кріпацтвом і засланням вистачають цьому велетенському генієві, щоб поставити міст понад століття – від часу козаччини до нового українського націоналізму" [Кравченко, 1976, с. 71]), Ганса Коха, статтю та переклади якого слід вважати "найціннішим здобутком п'ятидесятих років на полі поширення шевченкознавства німецькою мовою" [Кравченко, 1976, с. 72].

Згадуються у статті також й українці – передусім І. Франко (його переклади "є безперечно найкращими з-поміж тих, що їх ми під сучасну пору маємо" [Кравченко, 1976, с. 67]), В. Кушнір, О. Грицай, Д. Чижевський, М. Возняк та ін.

Насамкінець О. Кравченко, визнаючи недостатність зробленого в царині німецькомовної шевченкіани й сподіваючись, що громадські та наукові установи еміграції зроблять все можливе, аби "Шевченко і його творчість були представлені перед чужомовним світом на справді високому, науковому рівні" [Кравченко, 1976, с. 73], подає складену ним німецькомовну шевченкознавчу бібліографію, яка нараховує 115 позицій.

За таким самим принципом написана стаття О. Кравченюка про англomовну шевченкіану, хоч публікація її у журналі дещо незвична: у 8-му номері за 1964 р. надрукована вступна аналітична частина під назвою "Шевченкіана англійською мовою", а сама бібліографія подана в 3-му та 12-му номерах за той самий рік.

Кацуо Накаї в статті "Шевченко в Японії" зауважує, що Т. Шевченко, "мабуть, найбільш відома в Японії українська постать" [Накаї, 1989, с. 40], що шевченкознавство в Японії бере початок у 20-х роках минулого століття, знайомить з популяризаторами та перекладачами творів поета (Тейске Шібуя, Катсуске Коматсу, Гачіро Тазава, Такаші Джуге, Катсуске Коматсу, Такаюкі Мураї, Йошітаро Йокемури та ін.), а також подає бібліографію (переклади; наукові статті; критику; есеї;

подорожні нотатки; радянські видання про шевченкознавство в Японії), що має понад 70 позицій.

Узагальнюючу працю про стан ознайомлення світової спільноти з творчістю українського поета друкує Б. Кравців. Виявляючи зумовлені ідеологічним підходом вузькі місця у "багатій кількісно радянській шевченкознавчій літературі" [Кравців, 1989, с. 42], встановлюючи наявність лише трьох бібліографічних показників перекладів Шевченкових творів ("Тарас Шевченко в чеській культурі", "Тарас Григорьевич Шевченко. Библиография приведенный о нем, опубликованных в Грузии", "Т. Г. Шевченко мовами італійською, іспанською, португальською та есперанто") і відсутність окремої антології перекладів творів Т. Шевченка на інші мови, недостатність роботи в цій сфері "також на еміграції" [Кравців, 1989, с. 44], він хоче "підвести підсумки перекладної шевченкіани в усьому світі, встановити її сьогодинішній стан і досягнення" [Кравців, 1989, с. 46]. Для цього в алфавітному порядку подає огляд таких перекладів, починаючи з абхазької мови і закінчуючи якутською (всього 52 позиції), а з врахуванням перекладів на інші мови "Заповіту" кількість мов, на які вже перекладено твори Т. Шевченка, твердить автор, "можна збільшити до 70 чи 72" [Кравців, 1989, с. 52].

В інших рубриках журналу – "Критика і бібліографія", "Рецензії, критика", "Рецензії, анотації" – редакція систематично аналізувала все те нове, що з'являлося в галузі шевченкознавства: чи то відгуки Б. Кравціва на радянські видання (напр., "Кобзар" далі під цензурою (Нові радянські видання Шевченкових творів)), чи то рецензії Т. Каришової на збірник статей "Шевченко і музика" (К., 1966) або Д. Чуба на книгу В. Дорошенка "Горе і радість у Шевченковому житті" (Філадельфія, 1962).

Жваво реагувала редакція на пов'язані з ім'ям Т. Шевченка новини, що надходили як з поневоленої Батьківщини, так і з усього світу. Скажімо, Генеральний секретаріат закордонних справ Української Головної Визвольної Ради (УГВР) опублікував статтю-протест, у якій виносив "на суд української й світової громадської думки" антиукраїнські дії радянської влади. Йшлося про "варварське знищення вітражу на пошану

Т. Шевченка в Київському державному університеті" [Знищення вітражу..., 1965, с. 107], вітражу, замовленого адміністрацією навчального закладу Спільці художників УРСР до 150-літнього ювілею від дня народження поета і виконаного групою митців, зокрема П. Заливахою, А. Горською, Л. Семикіною, Г. Зубченко. У центральній частині триптиху була "виведена постать Тараса Шевченка, який пригортає до грудей жінку (правдоподібно – персоніфікація України). Угорі півколом виконано стилізованою кирилицею напис: "Возвеличу малих, отих рабів німих! Я насторожі коло їх поставлю слово". На припущення Генерального секретаріату закордонних справ УГВР, "ця цитата, як і персоніфікація України, не вкладалися в партійну лінію пропагандивного крику про "квітучу незалежну Радянську Україну" і нагадували про справжній стан гноблення її під сучасним російським шовіністичним режимом, що й спричинилося до геростратівського вчинку – знищення вітражу Т. Шевченка" за рішенням "і ректора КДУ І. Швеця, і керівників Спільки художників УРСР" [Знищення вітражу..., 1965, с. 104].

Не могла редакція журналу пройти повз і такої події, як відкриття пам'ятника Т. Шевченку у Вашингтоні в червні 1964 р. в присутності 100 тисяч осіб – представників не лише численної української діаспори зі США, Канади, Аргентини, Бразилії, Великої Британії, Німеччини, Франції, Бельгії, Австралії та інших країн, а й американських політичних і мистецьких кіл на чолі з колишнім американським президентом Дуайтом Ейзенхауером. Так, С. Гординський наголошував на незвичності цього свята, "бо в столиці серед великого числа статуй майже немає поетів і мистців, – з американських тільки один Льонгфелло діждався скромної статуї у малому скверіку, а за статую Данте подбали вже численні його в Америці земляки. Зате столиця Америки рясніє пишними статуями і монументами великим полководцям і політикам...", і підкреслював, що вирішальним аргументом у справі встановлення пам'ятника "стали не так політичні вартості Шевченкової поезії, як його загальнолюдські ідеї боротьби проти всякого тиранства, що робили його живим і актуальним речником поневолених народів" [Гординський, 1964, с. 60].

Варто додати, що протягом наступних десятиліть зарубіжні українці жваво обговорювали питання, чому автором пам'ятника став молодий і маловідомий скульптор Л. Молодожанин, а не митець світової слави О. Архипенко. Тож і журнал долучився до полеміки, опублікувавши кілька статей під спільною назвою "Чому Архипенко не створив пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні?" авторства того ж С. Гординського (1988, № 3), А. Пашука (1988, № 9), А. Осадци (1988, № 10), Я. Адоха (1989, № 3) і підсумкового листа до редакції С. Гординського "Про Шевченка у Вашингтоні" (1990, № 5).

Як бачимо, журнал, що начебто програмово позиціонував себе як налаштованого на "сучасність", не відгороджувався від "історії". У певному розумінні можна говорити про шевченкознавство як окремий напрям діяльності журналу, адже він систематично і протягом десятиліть друкував літературознавчі, мистецтвознавчі, перекладознавчі статті про життя і творчість Т. Шевченка, відстежував стан бібліографії шевченкіани, інформував зарубіжне українство про різноманітні події, пов'язані з ім'ям письменника, тощо. В умовах тривалого ідеологічного протистояння між вільним світом і радянською тоталітарною системою ці журнальні публікації ставали невід'ємною частиною західного шевченкознавства, досвід якого активно використовується сучасними дослідниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Буржуазно-націоналістичні фальсифікації творчості Т. Г. Шевченка // Шевченківський словник. У 2 т. Т. 1 : А–Мол / редкол.: Є. П. Кирилюк (відп. ред.) та ін. – К., 1978. – 456 с.

Гординський С. Шевченків пам'ятник у Вашингтоні / С. Гординський // Сучасність. – 1964. – № 8. – С. 60–64.

Гуцалюк Л. Тарас Шевченко Юрія Соловія / Л. Гуцалюк // Сучасність. – 1970. – № 1. – С. 55–57.

Даревич Д. Зображення суспільного і політичного устрою у графіці Тараса Шевченка / Д. Даревич // Сучасність. – 1989. – № 5. – С. 187–198.

Дзюба І. Шевченко і Петефі / І. Дзюба // Сучасність. – 1967. – № 3. – С. 53–74.

Дзюба І. Шевченко і Хомяков / І. Дзюба // Сучасність. – 1970. – № 1. – С. 68–78.

Єнджеєвіч Є. Погноблений Шевченко / Є. Єнджеєвіч // Сучасність. – 1976. – № 10. – С. 9–13.

Знищення вітражу Т. Шевченка в Київському університеті // Сучасність. – 1965. – № 6. – С. 104–107.

Ільницький М. Етоси Дмитра Козія / М. Ільницький // Слово і Час. – 2008. – № 10. – С. 36–44.

Ільницький О. Шевченко і футуристи / О. Ільницький // Сучасність. – 1989. – № 5. – С. 83–93.

Козій Д. Глибинний етос : Нариси з літератури і філософії / Д. Козій. – Торонто ; Нью-Йорк ; Париж ; Сідней, 1984. – 490 с.

Козій Д. Шевченківська людина / Д. Козій // Сучасність. – 1974. – № 3. – С. 3–15.

Кравців Б. Остракізм у шевченкознавчій бібліографії / Б. Кравців // Сучасність. – 1964. – № 3. – С. 62–75.

Кравців Б. Твори Тараса Шевченка в перекладах на інші мови / Б. Кравців // Сучасність. – 1989. – № 3. – С. 40–47.

Кравців Б. Шевченкознавство в соцреалістичній дійсності / Б. Кравців // Сучасність. – 1961. – № 3. – С. 3–15.

Кравченко О. Шевченкіяна німецькою мовою / О. Кравченко // Сучасність. – 1976. – № 10. – С. 9–13.

Луцький Ю. Ще до теми "Шевченко і Куліш" / Ю. Луцький // Сучасність. – 1985. – № 11. – С. 15–24.

Максим'юк С. Дискографія Шевченкіяни / С. Максим'юк // Сучасність. – 1990. – № 3. – С. 60–73.

Маланюк Є. Книга спостережень / Є. Маланюк. – К., 1997. – 430 с.

Манастирський І. Єнджеєвіч і ми // Сучасність. – 1976. – № 10. – С. 9–13.

Маркевіч З. Т. Шевченко на тлі польсько-українського зближення / З. Маркевіч // Сучасність. – 1961. – № 4. – С. 19–30.

Накаї К. Шевченко в Японії / К. Накаї // Сучасність. – 1989. – № 3. – С. 40–47.

Одарченко П. Т. Г. Шевченко і П. А. Грабовський / П. Одарченко // Сучасність. – 1978. – № 3. – С. 24–33.

Одарченко П. Тарас Шевченко і його попередники: Сковорода і Котляревський / П. Одарченко // Сучасність. – 1975. – № 3. – С. 25–36.

Одарченко П. Тарас Шевченко і Леся Українка / П. Одарченко // Сучасність. – 1962. – № 4. – С. 24–44.

Павлишин М. "Лічу в неволі дні і ночі" Тараса Шевченка. Реторичні аспекти літературного твору / М. Павлишин // Сучасність. – 1984. – № 3. – С. 55–66.

Плющ Л. "Причинна" і деякі проблеми філософії Шевченка / Л. Плющ // Сучасність. – 1979. – № 3. – С. 8–29.

Ревуцький В. Шевченко – театральний критик / В. Ревуцький // Сучасність. – 1970. – № 1. – С. 55–57.

Розумний Я. Естетичні погляди Т. Шевченка на візантинізм і німецький ідеалізм / Я. Розумний // Сучасність. – 1973. – № 7–8. – С. 52–69.

Розумний Я. "Москалева криниця" примруженим оком / Я. Розумний // Сучасність. – 1991. – № 3. – С. 25–41.

Рубчак Б. Живописаний Шевченко ("Журнал" як текст) / Б. Рубчак // Сучасність. – 1989. – № 5. – С. 58–82.

Рудницький Л. "А до того – я не знаю Бога". Ключ до духового світу поета / Л. Рудницький // Сучасність. – 1989. – № 5. – С. 41–50.

Сіяк Д. Пам'яті Єжи Єнджеєвіча / Д. Сіяк // Сучасність. – 1976. – № 4. – С. 52–54.

Фізер І. До генези однойменних поетичних і художніх творів Шевченка: від тексту до образу чи навпаки? / І. Фізер // Сучасність. – 1989. – № 5. – С. 94–102.

Чорновіл В. Слово про Кобзаря / В. Чорновіл // Сучасність. – 1972. – № 6. – С. 30–41.

Шевельов Ю. Слово впроводу до Леоніда Плюща як шевченкознавця / Ю. Шевельов // Плющ Л. Екзод Тараса Шевченка. Навколо "Москалевої криниці...": Дванадцять статтів / Л. Плющ. – Едмонтон, 1986. – 384 с.

REFERENCES

Je. P. Kyryljuk (Ed.). Burzhuažno-nacionalistychni fal'syfikaciji tvorchosti T. Gh. Shevchenka [The bourgeois-nationalist falsifications of Taras Shevchenko's works]. In: *Shevchenkivskijj slovnyk*. Kyiv, 1978, vol. 2, pp. 91–95. (in Ukrainian).

Ghordynskijj S. Shevchenkiv pam'jatnyk u Vashingtoni [Shevchenko Monument in Washington]. *Suchasnistj*, 1964, no.8, pp.60–64 (in Ukrainian).

Ghucaljuk L. Taras Shevchenko Jurija Solovija [Taras Shevchenko by Jurij Solovij]. *Suchasnistj*, 1970, no. 1, pp. 55–57 (in Ukrainian).

Darevych D. Zobrazhennja suspilnogho i politychnogho ustroju u ghrifici Tarasa Shevchenka [Image of social and political order in Shevchenko's graphics]. *Suchasnistj*, 1989, no. 5, pp. 187–198 (in Ukrainian).

Dzjuba I. Shevchenko i Petefi [Shevchenko and Petofi]. *Suchasnistj*, 1967, no. 3, pp. 53–74 (in Ukrainian).

Dzjuba I. Shevchenko i Khomjakov [Shevchenko and Khomyakov]. *Suchasnistj*, 1970, no. 1, pp. 68–78 (in Ukrainian).

Jendzhejevich Je. Poghnoblenyj Shevchenko [Opressed Shevchenko]. *Suchasnistj*, 1976, no. 10, pp. 9–13 (in Ukrainian).

Znyshhennja vitrazhu T. Shevchenka v Kyjivskomu universyteti. [Destruction of T. Shevchenko stained glass window at the Kyiv University]. *Suchasnistj*, 1965, no. 6, pp. 104–107 (in Ukrainian).

Iljnyckijj M. Etosy Dmytra Kozija [DmytroKozij'sepics]. *Slovo i Chas*, 2008, no. 10, pp. 36–44 (in Ukrainian).

Iljnyckijj O. Shevchenko i futurysty [Shevchenko and the futurists]. (in Ukrainian). *Suchasnistj*, 1989, no. 5, pp. 83–93 (in Ukrainian).

Kozij D. *Ghlybnyj etos : Narysy z literatury i filosofiji* [Deep epics : Essays on Philosophy and Literature]. Toronto, Njju-Jork, Paryzh, Sidnej, 1984, 490 p. (in Ukrainian).

Kozij D. Shevchenkivska ljudyndyna [A Shevchenko person]. *Suchasnistj*, 1974, no. 3, pp. 3–15 (in Ukrainian).

Kraviciv B. Ostrakizm u shevchenkoznavchij biblioghrafiji [Ostracism in Shevchenko Studies Bibliography]. *Suchasnistj*, 1964, no. 3, pp. 62–75 (in Ukrainian).

Kraviciv B. Tvory Tarasa Shevchenka v perekladakh na inshi movy [Taras Shevchenko's works in translations to other languages]. *Suchasnistj*, 1989, no. 5, pp. 83–93 (in Ukrainian).

Kraviciv B. Shevchenkoznavstvo v socrealistychnij dijsnosti [Shevchenko Studies in SocialRealism]. *Suchasnistj*, 1961, no. 3, pp. 3–15 (in Ukrainian).

Kravchenjuk O. Shevchenkijana nimeckjoju movoju [Shevchenkiana in German]. *Suchasnistj*, 1976, no. 10, pp. 9–13 (in Ukrainian).

Lucykj Ju. Shhe do temy "Shevchenko i Kulish" [To the topic of "Shevchenko and Kulish"]. *Suchasnistj*, 1985, no. 11, pp. 15–24 (in Ukrainian).

Maksym'juk S. Dyskoghrafija Shevchenkijany [Shevchenkiana discography]. *Suchasnistj*, 1990, no. 3, pp. 60–73 (in Ukrainian).

Malanjuk, Je. *Knygha sposterezhenj* [Observation book]. Kyiv, 1997, 430 p. (in Ukrainian).

Manastyrskij I. Jendzhejevich i my [Jedrzejewicz and we]. *Suchasnistj*, 1976, no. 10, pp. 9–13 (in Ukrainian).

Markjevich Z. T. Shevchenko na tli poljsjko-ukrajinskogho zblyzhennja [T. Shevchenko on the background of Polish-Ukrainian rapprochement]. *Suchasnistj*, 1961, no. 4, pp. 19–30 (in Ukrainian).

Nakai K. Shevchenko v Japoniji [Shevchenko in Japan]. *Suchasnistj*, 1989, no. 3, pp. 40–47 (in Ukrainian).

Odarchenko P. T. Gh. Shevchenko i P. A. Ghrabovskij [T. G. Shevchenko and P. A. Grabovsky]. *Suchasnistj*, 1978, no. 3, pp. 24–33 (in Ukrainian).

Odarchenko P. Taras Shevchenko i jogho poperednyky: Skovoroda i Kotljarevskij [Taras Shevchenko and his predecessors: Skovoroda and Kotlyarevsky]. *Suchasnistj*, 1975, no. 3, pp. 25–36 (in Ukrainian).

Odarchenko P. Taras Shevchenko i Lesja Ukrajinka [Taras Shevchenko and Lesja Ukrajinka]. *Suchasnistj*, 1962, no. 4, pp. 24–44 (in Ukrainian).

Pavlyshyn M. "Lichu v nevoli dni i nochi" Tarasa Shevchenka. Retorychni aspekty literaturnogho tvoriv ["Counting days and nights in imprisonment" by Taras Shevchenko. Rhetorical aspects of a literary work]. *Suchasnistj*, 1984, no. 3, pp. 55–66 (in Ukrainian).

Pljushh L. "Prychynna" i dejaki problemy filosofiji Shevchenka ["Prychynna" and some aspects of Shevchenko's Philosophy]. *Suchasnistj*, 1979, no. 3, pp. 8–29 (in Ukrainian).

Revucykj V. Shevchenko – teatralnjy krytyk [Shevchenko as a theater critic]. *Suchasnistj*, 1970, no. 1, pp. 55–57 (in Ukrainian).

Rozumnyj Ja. Estetychni pohljady T. Shevchenka na vizantynizm i nimeckij idealizm [T. Shevchenko's aesthetic views on Byzantineism and German idealism]. *Suchasnistj*, 1973, no. 7–8, pp. 52–69 (in Ukrainian).

Rozumnyj Ja. "Moskaleva krynycja" prymruzhenym okom" ["The Moskal'swell" watched with a squinted eye]. *Suchasnistj*, 1991, no. 3, pp. 25–41 (in Ukrainian).

Rubchak B. Zhyvopysanyj Shevchenko ("Zhurnal" jak tekst) [Painted Shevchenko ("Journal" as a text)]. *Suchasnistj*, 1989, no. 5, pp. 58–82 (in Ukrainian).

Rudnycykj L. "A do togho – ja ne znaju Bogha". Kljuch do dukhovogho svitu poeta ["And before that – I don't know God." The key to the poet's spiritual world]. *Suchasnistj*, 1989, no. 5, pp. 41–50 (in Ukrainian).

Sijak D. Pam'jati Jezhy Jendzhejevicha [In the memory of Jerzy Jedrzejewicz]. *Suchasnistj*, 1976, no. 4, pp. 52–54 (in Ukrainian).

Fizer I. Do ghenezy odnojmennykh poetychnykh i khudozhnykh tvoriv Shevchenka: vid tekstu do obrazu chy navpaky? [To the Genesis of Shevchenko's

Poetic and Artistic Works: From Text to Image or vice versa?]. *Suchasnistj*, 1989, no. 5, pp. 94–102 (in Ukrainian).

Chornovil V. Slovo pro Kobzarja [A word about Kobzar]. *Suchasnistj*, 1972, no. 6, pp. 30–41 (in Ukrainian).

Sheveljov, Ju. Slovo vprovodu do Leonida Pljushha jak shevchenkoznavecja [A word to Leonid Plyushch as Shevchenko's heritage researcher]. In: *Pljushh L. Ekzod Tarasa Shevchenka. Navkolo "Moskalevoji krynyci..."*. Edmonton, 1986, pp. 5–21. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 16.09.19

H. O. Bandura, PhD, Associate Prof.,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv
yuriy0901@i.ua

SHEVCHENKIANA ON THE PAGE OF SUCHASNIST JOURNAL

The article provides an overview of the Suchasnist Journal publications, dedicated to the life and work of T. Shevchenko.

It is stated that articles on T. Shevchenko and his heritage were published in many Journal sections. Various in their subject, they were united in their rejection of the official Soviet Shevchenko studies, which, in their turn, generally regarded the emigration researchers works as "bourgeois-nationalist falsifications".

The "History of Literature, Criticism, Art, Culture" section contained articles by B. Kravtsiv devoted to the "mainland" Shevchenko studies analysis, as well as articles by D. Koziv, L. Plyushch, O. Ilnytsky, M. Pavlyshyn, B. Rubchak, etc., devoted to the Shevchenko's poetry.

The art criticism aspect of T. Shevchenko's works is developed by I. Fizer, D. Darevych (painting and graphics), V. Revutsky (theater criticism), S. Maksymyuk (Shevchenkiana discography).

The problem of direct and indirect, personal and creative relations of T. Shevchenko with his predecessors, contemporaries and successors is considered in articles by P. Odarchenko (G. Skovoroda, I. Kotlyarevsky, P. Grabovsky, Lesya Ukrainka) and Yu. Lutsky (P. Kulish).

The Journal readily published articles by T. Shevchenko studies foreign researchers, including Z. Markevich (T. Shevchenko in the Polish-Ukrainian relations context), E. Yendzhevich (reviews of poet's works in Polish translation).

The problem of T. Shevchenko's works translations was raised in articles by O. Kravchenyuk, B. Kravtsiv, K. Nakai.

The editorial staff systematically analyzed new Shevchenko studies editions in such Journal sections as "Criticism and Bibliography", "Reviews, Criticism", "Reviews, Annotations" (reviews by B. Kravtsiv, T. Karyshova, D. Chuba, etc.).

Keywords: *Shevchenko studies, emigration, literary process, journal, article.*